

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ

САМАРКАНД ДАВЛАТ АРХИТЕКТУРА –КУРИЛИШ ИНСТИТУТИ

«Касбий таълим» кафедраси

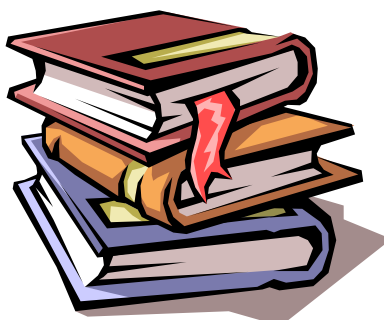
Кат.ук. Хушвақтов У.А.

«КАСБИЙ ТАЪЛИМ УСЛУБИЁТИ»

фанидан

АМАЛИЙ ИШЛАР

(Касбий таълим йўналиши бўйича таълим олаётган бакалаврлар учун)

Самарканд 2011

Тузувчилар:

СамДАКИ

"Касбий таълим" кафедраси

кат. ўқит. Хушвактов У.А.

"Касбий таълим кафедраси

муdiri т.ф.н., доц. Рахимов А.К.

Такризчилар:

СамДАКИ

"Касбий таълим" кафедраси

т.ф.н., доц. Аслиев С.А.

Услубий кўрсатма **"Касбий таълим"** кафедрасининг 2011 йил "29" 08 №1
ва Факултетнинг услубий кенгашининг 2011 йил "30" августдаги №1 мажлисларида
муҳокама қилинди.

КИРИШ

Узбекистон Республикаси Олий мажлисининг IX сессиясида президентимиз Ислом Каримов ҳаётимизнинг ҳал этувчи муҳим масалалари қаторида таълим-тарбия тизимини тубдан узгартириш, уни янги замон талаби даражасига кутариш масалалари муҳокама қилинди, Ўзбекистон олдида турган турли-туман иқтисодий ва социал вазифалар муваффақиятли ҳал этилиши учун меҳнат унумдолиги жадал устирилиши, барча ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлиги оширилиши, фан-техника тараққияти жадаллаштирилиши зарур. Иқтисодий жиҳатдан юксалишнинг асосий шarti қул меҳнат ҳиссасини кескин камайитириш, ишлаб чиқаришни автоматлаштиришдир. Ишлаб чиқаришни такомиллаштириш, янги техника ва илғор технологиянинг жорий этилиши ишчилар меҳнатининг характери ва мазмунидаги ўзгаришларни қул жиҳатдан белгилаб беради ва уларнинг маданий-техник савиясига юқори талаблар қуяди, Булар ҳунар-техника таълими тизимидаги қулв юртлирида малақали ишчилар тайёрлашнинг мазмуни, формалари ва услубларини янада такомиллаштиришни, авваламбор, ишлаб чиқариш таълимиши такомиллаштиришни талаб этади.

1. Тажриба – амалий ишлар тизим ва уларга раҳбарлик қилиш.

Қулв жараёнининг асосий босқичларидан бири билимларни амалда тадбиқ этишдан иборат, бунинг натижасида қулвчиларда қулв ва малақалар ҳосил қилинади. Умумтехника ва маҳсус фанларни урганишда олинган билимларни амалда тадбиқ этиш формаларидан бири тажриба ишлари ва амалий ишлардир. Тажриба ва амалий ишлардан қулзланган мақсад – қулвчиларга мазмуни жаҳитдан умумтехника ва маҳсус фанлар билан боғлиқ бўлган технологик жараёнлар, техникавий ҳодисалар, умумий қонуниятлар, амалий қоидаларни урганишдир, Тажриба ва амалий ишлар давомида қулвчилар ўзларидаги маъжуд билимларни тушунадида, мустанқамлайдилар ва қенгайтирадилар, бу билимларни тадбиқ

этишга урганадилар, бу эса касбий махоратни ошириш учун нихоятда зарурдир, Уз вазифаси, укув жараёнида тутган урни жихатидан умумтехника ва махсус фанлар буйича килинадиган тажриба-амалий ишлар назарий таълим билан ишлаб чиқариш таълими орасида оралик вазифани эгаллайди, ҳамда малакали ишчилар тайёрлашнинг бу икки томонини узаро боғлашнинг энг муҳим воситаларидан ҳисобланади. Мутахассислик фанларини ўқитиш услуги фанининг амалий ва тажриба дарслари маърузалар ўқилиши билан бирга параллел равишда олиб борилади. Талаба педагогика тизимидаги фанлардан ташқари у махсус фанларни ҳам чуқур урганиши даркор. Бундай фанларга изланиш услуги ва воситалари, технологик жараёнларни моделлаштириш, тикувчилик технологияси, газлама ва трикотаж технологияси: йигирув технологияси фанлари ҳисобланади. Мутахассислик фанларини ўқитиш услугиёти фани икки қисмдан иборат:

1. Фаннинг умумий саволлари.
2. Фаннинг хусусий саволлари.

Биринчи қисмда туқимачилик ва енгил саноат машина ва жихозлари соҳаси буйича фанларни ўқитиш услугиётини психо-педагогик муаммолар (масалан, укувчиларни тарбиялашда укув-тарбиявий ишларни ташкил қилишда йул-йуриқлар бериш, ўқитиш жараёнида техник фикрлашни такомиллаштириш, муаммоли таълим назарияси).

Иккинчи қисмида ўқитиш услуги буйича талабалар қуниқмава малакалари, умумий билмиалрни конкретлаштириш, фаннинг асосий ва қийин саволлари қурилади, Маърузада берилган материал талаба томонидан такомиллаштирибгина қолмасдан, балки у бу материални мустақил ўзлаштириши керак. Талаба нимани бажариб билса, уни факат мустақам такомиллаштириш эмас, мустақил бажариши ҳам керак. Бунинг учун тажриба ва амалий ишларида қатнашиши даркор. Амалий ва тажриба иш мавзулари. Бундан ташқари талаба бу фан буйича курс иши ва ҳисобот топширади. Тажриба ишлари 11 форматда (297x210 мм) бажариш ва усти оқ ватманда бўлиши керак. Булажак ўқитувчилар укувчиларни қандай ўқитса, шундай тарбиялашда, яъни у барча ишларни сифатли бажаришга ундайди. Талаба курс иши, ҳисобот, амалиёт тажриба ишларни топширади.

АМАЛИЙ ИШИ 1.

Мавзу: КАСБ-ХУНАР КОЛЛЕЖЛАРИНИНГ УКУВ РЕЖАСИ, ДАСТУРИНИ ТАХЛИЛ КИЛИШ.

Ишнинг мақсади: Булажак уқитувчиларни уқув-услугий хужжатлар билан таништириш ва уларни тахлил қилишда билим қуникмаларни шакллантириш.

Назарий қисм.

Ёш уқитувчи махсус фанни уқитишда узини мустақил шаклланишида, касб йуналишида таълим беришда мутахассислик малака тавсифномани билиши лозим.

Малака тавсифномаси хунар ва касбга ягона таъриф малака маълумотномаси (квалификацион тавсифнома) асосида тузилади. Бу қўлланма ишлаб чиқаришда қўрсатилган ихтисослик мутахассислик бўйича билим ва қўнималар кетма-кетлигини ўз ичига олади.

Малака тавсифномаси турли хил фанларнинг уқув режаси ва уқув дастурини тузиш учун асосий негиз ҳисобланади. Уқув режаси деб – умумий қилиб айтганда таълим дастури хужжатлари тўпламига айтилади.

Уқув режаси давлат директива хужжатлари асосида тузилади ва унда уқув юртининг йуналиш соҳаси: мақсад ва вазифалари, талабалар сони ва уқув муддати кенг қўрсатилади.

Уқув режаси фан ва техника, технология, ишлаб чиқаришнинг нафакат ҳозирги ҳолатини, балки келажакда шу соҳа йуналишининг таракқиёти тўғрисидаги билим ва маълумотларни муддатини олдиндан аниқлайди. Уқув режасидан мазкур уқув юртидаги уқув-тарбия жараёнининг мазмунини, турларини, ҳажми, муддати, фанлар кетма-кетлигини аниқланади, Ҳар бир уқув дастурининг бажарилиши учун уқув режаси мажбурий хужжат ҳисобланади ва унга 3-5 йил мобайнида факат таълим Вазирлиги томонидан ўзгартиришлар киритилади.

Уқув режасига қуйидаги уқув дастурлари эҳужжатлари қиради:

1. Квалификацион тавсифнома.

2. Соатлар сеткаси.
3. Йигма-тематик режа.
4. Укув дастури.

(Масалан, деканат томонидан укув режаси, семестрлар соатлар, ишлаб чиқариш таълими).

Укув дастури – давлат хужжати бўлиб, ундан назарий ва ишлаб чиқариш таълимининг мазмуни, мавзулари, мажбурий ҳажми, уқитилиши кетма-кетлиги аниқланади.

Укув дастури қуйидагиларни ургатади:

1. Фаннинг номи.
2. Мазмуни.
3. Билим ва қунимклара ҳажми.
4. Мавзулар, бўлимлар, савол мавзуларининг рўйхати.
5. Уқитилиш кетма-кетлиги (Қириш, мавзу).
6. Ҳар бир мавзу учун ажратилган соатлар сони.
7. Таҷриба ва амалий машғулотлар рўйхати.
8. Укув адабиётлар.
9. Қулланма ва уқитиш воситаларининг рўйхати.

Укув дастурини ҳар бир уқитувчи ва ишлаб чиқариш таълими устаси бажариши мажбуриятдир.

Услубий нуқтаи назардан укув дастурларига фан ва техника, технология, ишлаб чиқаришдаги янги ютуқларни жаҳон андазалари талаби асосида унинг асоси ва мазмуни сакланган ҳолда шу укув юртининг услубий комиссияси қуриб чиқади ва узгартириш киритади.

Укув режелари ва дастурлари халқ хужалиги ишчиларининг ижобий тайёргарлигига нисбатан қуядиган асосий талабларни ақс эттирувчи маҳорат тавсифномаси асосида тузилади. Укув режаларида укув фанлари рўйхати келтирилади уларни урганиш вақти, укув машғулотлар режими курсатилади. Укув режаларида ижтимоий фанларни урганишга алоҳида соат ажратилади. Унда таътилларнинг канча давом этиши белгиланади. Укувчилар учун укув режасига

киритилган хар кайси фан учун нималарни ва кай ишчинликда урганиш кераклиги, шу билан бирга укувчилар эгаллаши керак булган билим, малакалар хажми киритилади. Дастурлар мавзуий режа ва дастурдан иборат булиб мавзуий режада фаннинг урганиши ишчинликда жойлаштирилган мавзулар ва унга ажратилган вақт келтирилади. Дастурлар уз ичига махсус мутахассислик фанлари буйича сохаларни ва кискача мазмунини уз ичига олади. Укув режалари асосида уқитувчи иш режаси тузади ва хужжат укув юрти бошкармаси томонидан тасдикланади.

Ишнинг бориши.

1. Аник мутахассислик буйича дастур туплами ва хужжатлар билан танишиб чиқиш (укув режалари қачон ва ким томонидан тасдиқланган, укув муддати).
2. Дастур хужжати тупламининг таркибий қисми санаб утилсин, қискача тавсиф берилсин.
3. Курсатилган касб малака тавсифномаси билан танишиш. (касби, ихтисоси).
4. «Хар бир мутахассис уз касби сохаси буйича нималарни билиши керак» рубрикаси остидаги керакли пунктларни танлаш.
5. Билим ва куникмаларни шакллантиришда сайланган мавзулар учун укув элементларини танлаш. (Укув элементлари – фан хақида тушунча, билим ва куникмаларни шакллантирувчи мавзу).
6. Берилган саволларнинг хар бир пунктида талаб этилган ёзувлар бажарилсин.
7. Хулосалаш.

Уз-узини текшириш саволлари.

1. Квалификацион тавсифнома нима?
2. Нима учун укув дастури ва укув режаси давлат хужжати ҳисобланади?
3. Укув дастури нималарни ургатади?

АМАЛИЙ ИШИ 2.

Мавзу: Мутахассислик фанлари буйича перспектив мавзуий ва дарс режаларини тузиш.

Ишнинг мақсади: Укув дастурлари мавзулари асосида перспектив-мавзуий режа тузиш орқали бошлангич куникмаларни шакллантириш.

Назарий кисм.

Дарс-бутун бир тизимни, унда таълим ва тарбиявий мақсад ва вазифалар такомилланади, усади, уқитувчи эса дарсни режалаштиради, ҳамда олдиндан тайёрлайди. Режалаштириш одатда перспектив-тематик режа ва перктив дарс режаларидан ташкил топади. Яхши уйланган перспектив-мавзуй режа уқитувчига ҳозирги замон ва ҳар томонлама уқув жараёнининг материал-техник базаси бўйича тайёрлашга, шунингдек назариянинг ишлаб чиқариш билан боғлиқлигини таъминлашга шароит яратади. Перспектив-мавзуй режа дарслар тизимини тугри ташкил этишда ва кейинги дарсда тайёрланишда янгиликлар келтиради. Бу тажриба машғулотида перспектив-тематик режани тузишда уқитувчи ҳаракатлари кетма-кетлигини келтирамиз.

№	Этаплар	Мақсадлар
1	2	3
1	Квалификацион характеристикани урганиш	1.Қасблар бўйича ёш квалификацион ишчилар қандай дарс ва билимлар олишини юзага чиқариш. 2.Предмет мақсади ва вазифаларини аниқлаш.
2	Уқув режаси ва дастури Билан танишиш	1.Маъмур уқув юртида уқитиладиган фаннинг тарбия тизимидаги урнини юзага чиқариш. 2. Дастур бўйича уқувчиларга шаклландиган билим, малака,қуникмалар ҳажми ҳақида тушунчалар бериш.
3	Мавзу бўйича уқув материали мазмунини таҳлил қилиш.	1.Аниқлаш: а) мавзунини урганишдаги тушунчалар б) улардан биринчи учраганларни

		аниклаш. 2.Укув материали хажми ва дарслар буйича кетма-кетлигини аниклаш.
4	Ишлаб чиқаришнинг фанлараро боғликлиги тахлили.	1.Тарбия мавзусидаги тушунчалар, бу укув материаллини дарслар буйича тақсимлашда кул келади. 2.Ишлаб чиқариш дарслари тушунчаларини урганиш.
5	Дарс тизимларини қайта ишлаш.	1.Тарбия учун киритилган асосий тушунчалар,улар мураккаблиги,янги билимларни тақомиллаштириш дарсларини аниклаш. 2.Амалиётда билимларни куллаш буйича укувчиларга қанақа куникмалар ҳосил булишни дастур буйича аниклаш, билим юқламаларни шакллантириувчи дарсларни жорий этиш. 3.Укувчилар билимларини тизимлаштирувчи,шунингдек текширув ишларини олиб боришга бағишланган умумий тузилишдан дарслар сонини аниклаш. 4.Укув жараёнини активлаштирувчи турли йуналишдаги дарс тизимини аниклаш.
6	Мустақил ишларни қайта ишлаш тизими.	1.Берилган мавзу материалларида куникмаларнинг мустақил кетма-кетликда шаклланишини аниклаш. 2.Юқорида курсатилган куникмалар шаклланиши даражасини аниклаш. 3.Билимлар усиш динамикасини урганиш. 4.Дарсликлар,укув

		кулланмалари, топширик ва машқлар материалини таҳлил қилиш.
7	УТВ комплексини тайёрлаш.	1. УТВ дан нималар борлигини аниқлаш. 2. Улар тугрилигини текшириш.
8	Дидактик материаллар комплексини тайёрлаш.	1. Канака дидактик материаллар кулланилишини аниқлаш. 2. Таркатувчи материаллар тайёрлаш.
9	Оптималликни аниқлаш.	1. Билим, қуникмаларни уқувчиларга муштаҳкамлаш. 2. Уқувчиларнинг синфдан ташқари ишларни бажаришда шароитлар яратиш.

Ишнинг бориши ва бажариш тартиби.

1. Касб-хунар коллежларида уқув дастурлари мавзулари асосида тузилган перспектив-мавзуий ва дарс режалари билан танишиш ва уларга тавсиянома бериш.
2. Мутахассислик фани бўйича мавзу танлаш ва перспектив-мавзуий ва дарс режаларини тузиш.
3. Намуна I ва II ларни таҳлил қилиш.
4. Иш бўйича хулоса чиқариш.

Уз-узини текшириш саволлари.

1. Уқув режасининг қисқача педагогик таҳлилини беринг.
2. Перспектив-мавзуий ва дарс режаларининг аҳамияти нимадан иборат?
3. Дарс режаси тузишининг уқитувчи учун аҳамияти нимадан иборат?

Перспектив – мавзуй режа.

Намуна 1

Мавзунинг номи,мазмун	Янги мав зуни ур- ганиш формаси	Мавзу максад	Укитув- чилар би лан мус- такил иш лаш	УТВ	Фанлараро богликлиги	Уйга вазифа

Перспектив – дарс режаси.

Намуна 2

Дарс но- ми,маз- муни	Дарс тури	Дарсда кулланила диган ус- лублар	Дидактик материаллар ва УТВ	Куллани- ладиган адабиёт- лар	Мустакил иш	Уйга вазифа

АМАЛИЙ ИШИ 3.

Мавзу: Касб-хунар коллежларида мутахассислик фанлари буйича дарсни кузатиш ва тахлил килиш.

Ишнинг мақсади: Булажак мутахассислик фан уқитувчилари дарсни тахлил килиш педагогик фаолиятини урганиш, билим, куникмаларни шакллантириш.

Назарий қисм.

Хунар-техника билим юртлири, назоратнинг мақсади – бу энг аввало уқитувчининг уқув – тарбиявий иш ҳамда уқувчиларнинг билимлари, куникма ва малакалар сифатини оширишдир. Унинг муҳим моҳияти муваффақиятлар ва муваффақиятларсизликларнинг сабабларини чуқур тахлил килиш.

Назорат кетидан чуқур илмий асосланган тахлил бўлиши ва шунинг асосида уқув-тарбиявий жараёнини такомиллаштириш бўйича, дарсни такомиллаштириш бўйича тавсиялар, талифлар ишлаб чиқилиши керак. Дарсни тахлил килишда уқитувчининг фаолияти ва уқувчиларнинг фаолиятлари ҳисобга олинади. Талаба турли хил ва қуринишдаги дарсларни утиши ва унга тайёрлашни урганиши лозим.

Маърузаларда уқитувчиларнинг дарсларга тайёрланиш саволлари, уқув жараёнини режалаш ва ташкил этиш фарқлари, уқитиш услублари ёритилади. Буларнинг ҳаммаси хунар-техника билим юртлири да тажрибали уқитувчилар дарсларида яққол қуринади. Талаба, тажрибали уқитувчилар дарсларига катнашиши ва уларни назорат қила билиши керак, бу назорат талаба учун қургазмали намуна бўлади. Уқитувчи фақат дарс утишини урганибгина қолмасдан, балки дарсни назорат қилиб тахлил килишини урганмоғи, улар асосида ҳулосалар чиқара олмоғи лозим. Умумий тахлилда уқитиш мақсади ва мазмуни, дарс тузилиши, таълим услублари, усуллари, ташкилий формалари, уқитиш воситалари уқитувчиларнинг ҳулки, уқитувчининг ш услуби, дарс натижалари эътиборга олинади.

Дарс таҳлил жараёнида, дарс буйича уқитувчи билан суҳбатлаши давомида энг аввало баъзи психологик томонларни ҳисобга олиш ва ижобий жушқин тус бериш, узаро хайрихоҳлик, ишонч руҳини пайдо қилиш керак.

Кузатиш мақсадлари: амалиётда уқув жараёнларини ташкил этиш дарс формалари билан танишиш, дарснинг барча элементларини таҳлил қилиш ҳақида билимларни шакллантириш ва таълим жараёни смарадорлиги ҳақида ҳулосалар чиқариш. Маърузаларда, дрсликларда таълим услублари, шунингдек уқитувчининг уқитиш дарсларида тайёрланиш ҳақидаги саволлар, уқув жараёнларни режалаш ва ташкил этиш формалари ёрқинлаштирилади. Буларнинг ҳаммаси коллежда ишлайдиган тажрибали уқитувчилар орқали амалга оширилади. Уқитувчи фақатгина дарсни олиб боришни билибгина қолмай, балки дарсларни қузат билиши ва таҳлил қила олиш дарқор.

Уқитувчи дарси ва меҳнатини критик баҳолаш педагогик жараёнда қамчиликларни тузатиш ва юқори самарага эга бўлиш учун ёрдам беради. Агар уқитувчи узининг дарсини ва ҳамқасби дарсларини таҳлил қила олса, у тезда тажрибаларини такомиллаштириш ва педагогик маҳоратини ошириши мумкин. Дарсни қузатиш ва таҳлил қила олса, у тезда тажрибаларини такомиллаштириш ва педагогик маҳоратини ошириши мумкин. Дарсни қузатиш ва таҳлил этишда қуйидагиларга асосий эътибор бериш керак:

1. Мавзу, мақсад ва дарс тури;
2. Дрснинг бошланиш ва тугаш вақтлари, тартиб ва уқувчилар активлиги;
3. Дарс тузилиши. Утилган мавзунини такрорлаш ва янги билимлар беришда уқитувчи томонидан қулланилган услублар.
4. Дарсда уқув материални мустиҳкамлаш ва такомиллаштиришни текшириш услублари;
5. Уқитишнинг замонавий техник воситалари ва намоиш қилинадиган материалларни қуллаш. Қуллашнинг билимлиги ва мақсадлиги;
6. Дарсда уқувчиларнинг мустиқил ишлашда уқитувчи раҳбарлиги;
7. Уқувчиларга уқитувчи томонидан берилган уйга вазиқани эълон қилишнинг тугрилиги ва тушунарлиги;

8. Дарсда уқитувчи нутқ маданияти, ҳулки, узини тутта билиши ва ҳ.з.

Ишнинг бориш тартиби.

1. Касб-ҳунар коллежларда ишлаб чиқариш таълими машғулотларини кузатиш ва мустақил таҳлил қилиш.
2. Мутахассислик фани бўйича дарсни кузатиш.
3. Дарснинг тип ва тузилишини аниқлаш, уқитувчининг бир иш босқичидан иккинчисига ўтишни таҳлил қилиш.
4. Наъмуна I ни таҳлил қилиш.
5. Иш бўйича ҳулосалар чиқариш.

Ўз-ўзини текшириш саволлари.

1. Ишлаб чиқариш таълими дарслари тузилишини таърифланг.
2. Дарсни кузатиш ва таҳлил қилишда нималарга эътибор бериш керак.
3. «Йигирув технологияси» дарсларини олиб бориш босқичларини айтиб ўтинг.

Намуна 1.

Таҳлил ва кузатишдаги асосий элементлар	Таҳлил ва кузатувдаги натижалар	Қамчилик ва ҳулосалар

АМАЛИЙ ИШИ 4.

**Мавзу: Мутахассислик фанлари уқитиш услуби ва ишлаб
чиқаришни урганиш бўйича намоиш қилинадиган
материалларни қайта ишлаш.**

Ишдан мақсад: Махсус фанларни уқитишда кургазмали услублар орқали
талабаларга қуникмаларни ҳосил қилиш.

Назарий қисм.

Кургазмали қуроқларни намоиш этш бу шундай услубки, бунда укувчиларга
технологик жараён ва техник объектлар ҳақида аниқ ва конкрет образлар ҳосил
булади.

Дарсда турли қуриниш ва формаларда кургазмали қуроқларни қуллаш уқитувчи
мавзунини тушунтиришларни уқитувчининг яхши урганишига олиб келади.

Табиий объектларни реал шароитда қузатиш, урмонда, утлоқда утқазилади,
станоклар, қомбайнлар, тракторлар, машиналар ишини қузатадилар. Намойиш
қилинадиган предметлар кургазмали бўлиши учун детал булакчалари ва техника
воситаларини баъзи устки қопламаларини бўяш тавсия қилинади. Бу услублар
орасидан меҳнат усулларини қурсатиб бериш услубини қурсатиш лозим, уста бу
услубини қуллаб укувчилар онгида улар узлаштириб олиши керак бўлган меҳнат
ҳаракатларининг образини шакллантиради. Усул ва операцияларни урганиш
даврида бу услуб алоҳида аҳамиятга эга.

Кургазмали қуллашмалар ҳажмий ва тасвирли қуллашмаларга бўлинади.
Тасвирли қуллашмаларга бўялган плакатлар, диаграммалар қиради. Иш жойини
ташқил қилишни қурсатувчи плакатлар, плакат инструкциялар яхши қуллашмалар
ҳисобланади.

Ҳажмий қуллашмалар – машина, станок, аппаратнинг детал ва узеллари
моделларининг макетларидир. Таълим жараёнида укув фильмлари, диопозитивлар,
диафильмлар, магнитофон ёзувлари ҳамда зарур тасаввурларни шакллантириш ва

ёдга келтириш имконини берадиган бошқа техника воситаларидан кенг фойдаланилади.

Ишлаб чиқариш таълимини такомиллаштириш йулларидан бири **укитишнинг ҳар хил техник воситалари (УТВ) дан фойдаланишдир.** Ишлаб чиқариш таълимида УТВ дан фойдаланиш уларни назарий укитишда куллашга нисбатан узига хос хусусиятларига эга. Агар махсус, умумтехник ва умумтаълим предметларидан дарс беришда УТВ асосан таълимнинг курсатмалилигини оширса, ишлаб чиқариш таълимида эса УТВ ни куллашдан асосий мақсад укув ва куникмалар шакллантиришни такомиллаштиришдан иборат. Ишлаб чиқариш таълимининг техник воситаларидан химиклар, транспорт воситаларининг ҳайдовчилари, қурилиш машиналари машинистлари, электр пайвандчиларни уқитаётганда кулланиладиган тренажёрларни, булғуси тракторчилар, машинистлар, операторларнинг техник жихатдан эшита билиш қобилиятини ривожлантириш учун фойдаланиладиган овоз ёзиб олиш қурилмаларини айтиб утиш лозим. Умумслесарлик ишларига урганаётганда эғовлаш, арра билан қирқиш, қесиш резба қирқиш қаби операциялар қаёмларини бажаришда ҳаракат қилиш укувчилари ва куникмаларини ҳосил қилиш учун машқ мосламаларидан (баъзан улар тренажёрлар деб аталади) кенг фойдаланиш етарлидир.

Бундай мосламалардан фойдаланишнинг педагогик моҳияти тренировка машқларини бажариш жараёнида укувчиларнинг уз-узини самарали жорий контрол қилиниши таъминлашдир. Жорий контролни таъминлаш усулига шошилишч информация асос қилиб олинган. Унинг моҳияти шундан иборатки, укувчи меҳнат ҳаракатларини бажариш жараёнида йул қуяётган ҳатолар тугрисида махсус қурилмалар ёрдамида сигналлар олади. Шошилишч информация олиш укувчиларга уз-узини жорий контрол қилишда ёрдам беради, бу эса уларда қасбий куникмани шаклланишини тезлаштиради. Тадқиқотларнинг қурсатишича шошилишч информацияни куллаш машқ мосламалари ёрдамида машқлар қилиш жараёнида йул қуйиладиган ҳатоларни оддий усуллар билан утқазиладиган машқлардагига нисбатан 2-2,5 марта қамайтиришга имкон беради.

Ишнинг бориши.

1. Таълимнинг кургазмали услубларини куллаш назарий кисми билан танишиш.
2. Укувчиларнинг мавзуни қабул қилиш ва такомиллаштиришда кулланиладиган кургазмали материаллар қуринишини уйлаб чиқиш.
3. Объектларни намойиш қилинадиган материалларни қайта ишлаш.
4. Мутахассислик фан бўйича намойиш қилинадиган материалларни тайёрлаш.

Уз-узини текшириш саволлари.

1. Таълим услубларини айтиб беринг ва таърифланг.
2. Кургазмали услублар мақсади нимадан иборат?
3. Укувчилар ишлаб чиқариш таълимида қанақа услубларни куллаш фойдали деб уйлайсиз?

АМАЛИЙ ИШИ 5

***Мавзу: Мутахассислик фани бўйича назарий таълими ва
Ишлаб чиқариш дарси конспектларини тузиш.***

Ишдан мақсад: Ишлаб чиқариш таълими усталари ва уқитувчиларига ихтисос бўйича режа-конспектни қуриш ва тузишни ургатиш.

Назарий қисм.

Дарсни утқозиш учун асосий ҳужжат унинг режасидир. Яхши уйлаб ва мохирона тузилган дарс режаси ҳар бир саволнинг ортиқча батафсилликсиз етарли даражада тулик ва мантиқан ёритиб берилишини, дарс вақтидан самарали фойдаланишни, уни утқозишнинг рационал ташкил қилинишини таъминлайди. Бироқ, дарс режаси дарсга синчиклаб тайёрланишининг мантикий нихояси бўлсагина буларнинг ҳаммасига эришиш мумкин бўлади. Дарс режаси қанчалик

яхши тузилган бўлмасин, унинг узигина дарснинг утказилиши сифатини белгилай олмайди.

Дарс режаси ишлаб чиқариш устасининг иш хужжати ҳисобланади, шунинг учун унинг формаси, мазмуни, саволларни очиб бериш чуқурлиги дарснинг мазмунига, дидактик мақсадига уқувчилар бажарадиган ишларнинг тавсифига машқларнинг ташкил қилинишига, устанинг тажрибасига қараб ишлаб чиқариш устаси томонидан белгиланади. Дарс режаларини умумий дафтарда ёки алоҳида варақаларда тузиш тавсия этилади. Режани тахт қилишда дарс давомида қеракли нарсаларни ёзиб қуйиш учун варақнинг четида бўш жой қолдирган маълум. Дарс режаларига ишлаб чиқариш устасининг доимий, стандарт, ҳаммага маълум вазифаларни ақс этирувчи пунктларини (уқувчиларнинг дарсга қелишини текшириш, уларнинг ташқи қуринишини қуздан қечириш ва х.зо) қиритмаслик қерак. Режадан фойдаланиш қулай бўлиши учун унинг хар қайси пунктини қолганларидан ажратиб қуйиш, асосий пунктлар тагида қизиқ қуйиш зарур. Режада жорий вақтни ҳам, хақиқий вақтни ҳам қурсатиш мумкин. Бирок, режадан фойдаланиш қуоайроқ бўлиши учун жорий вақтни қурсатган маълум.

Ишнинг бориши,

1. Мутахассислик фанлари бўйича бўлимларни услубий тахлил қилишни урганиш;
2. Дарс утишни ташкил этиш ва режали-қонспект тайёрлашга боғлиқ қолда амалий саволларни ечишда мутахассислик фанлари бўйича олган қилимларни тақомиллаштириш.
3. Талаба уқитишнинг техник воситалари ва қургазмали қуроқлардан фойдаланиб дарс утишни ва қеракли услубларни қуллашни урганади.
4. Мутахассислик фан бўйича дарс режа ва қонспект тузиш. Хар бир талабага топирик берилади қоллеж ва техникумларда уқийдиган уқувчилар учун мутахассислик фанлари бўйича дарс режасини тузиш. Топширикга дарс утиладиган бўлим ёки маъзу қурсатилади. Давомийлик – 45 мин. Талаба томонидан бажаралидаган ишлар 3 қисмдан иборат:

- 1) Мавзунинг услубий тахлили.
- 2) Календар – тематик (техникумлар учун) ёки перспектив – тематик режа (коллежлар учун).
- 3) Дарс режа – конспекти.

Йулга солиб юбориш мақсадида ишлаб чиқариш таълими дарсининг куйидаги умумий схемасини таклиф этиш мумкин:

..... учун дарс режаси.

Дарс мавзуси

Дарс мақсади

Укув ишлаб чиқариш ишлари

1.

2.

Дарсининг материал-техника таъминоти: мастер дарсга хозирлаб куйадиган асбоблар, заготовклар, мосламаларнинг номи ва миқдори, курсатма кулланмалар, уқитишнинг техник воситалари, ҳужжатлар ва ҳ.з. (уқувчилар шахсан фойдаланадиган асбоблар ва устахона ускуналари курсатилмайди).

Дарсининг бориши:

1. Ташкилий қисм (вақт)

2. Кириш инструктажи (вақт)

1. Дарсининг мавзуси ва мақсадини айтиш.

2. Уқувчилар билимларини текшириш: назарий ва ишлаб чиқариш таълими дарсларида урганилган, ушбу дарс материал билан боғлиқ бўлган материал бўйича уқувчиларга саволлар бериш.

3. Дарс материали юзасидан уқувчиларга инструктаж бериш: тушунтириш ёки суҳбат қилиш режаси, мастер намоёниш қиладиган усулларнинг (приём) курсатмалари.

3. Уқувчилар машқни (мустақил ишлар) ва жорий инструктаж (вақт).

- I. Машкларнинг тартиби ва мазмуни.
- II. Уқувчиларнинг иш уринларини асосий айланиб чиқишдан кузланган мақсадлар.

4. Яқунловчи инструктаж(вақт)

Инструктажнинг асосий саволлари (дарс вақтида тулдирилади). Уй топшириги.

Уз-узун текшириш саволлари.

1. Дарс режимини тузишдан асосий мақсад нимадан иборат?
2. Режанинг таркибий қисмлари нимадан иборат?
3. Илгари тузилган дарс режаларидан фойдаланиш мумкинми ва нима учун?

АМАЛИЙ ИШИ 6

Мавзу: Уқувчиларнинг ишлаб чиқариш машғулотларини утқизишда билим, малака, қуникмаларни текшириш, баҳолаш услубиёти.

Ишнинг мақсади: Булажак ишлаб чиқариш таълими усталарига уқувчиларнинг ўқишдаги муваффақиятларини қайд қилиш, уқувчиларнинг билимларини мустаҳкам узлаштириши учун зарур ишни белгилашни ургатиш ва уқув ҳамда ма-лакаларини назорат қилиш ва баҳолашни ургатиш.

Назарий қисм.

Уқитувчиларнинг яхши ишлашини талаб қилишдан аввал, улар уқув меҳнатини баҳолаш, уларни меҳнат қилишга ургатиш лозим.

Баҳолаш – устоз қулида гоёта таъсирчан воситалардан биридир. Бу воситадан нихоятда эҳтиёткорлик билан фойдаланиш керак. Баҳо ҳамиша уқувчиларга таълим-тарбия беришда қумаклашмоғи лозим. Бунда эса баҳо албатта ҳолис бўлган. Уқитувчи баҳога ичидан рози бўлган ва унинг моҳиятини тушунган тақдирдагина эришилади.

Укитувчи амалиётида текширишнинг жорий ва тематик турлари куп кулланилади. Улар огзаки ва ёзма ишлар, индивидуал ва ёппасига сураш, дарс буйича балл куйиш шаклида утказилади. Билимларни жорий текшириш хар бир дарсда утказилади. Жорий текшириш билимларни аниклашга ва укув жараёнида шу асосда олиб боришга имкон беради.

Тематик текшириш бутун мавзунинг узлаштирилишини назорат килиб боришини таъмин этади. Бу хилдаги текшириш материални системалаштиришда жуда катта ахамиятга эга. Киска вақт мобайнида шунака саволлар бериш ёки шунака вазифаларни таклиф этиш керакки, укитувчи узи уларда мавзунинг асосий мазмуни асосий гояларини куриб тургандай хис килиш керак. Одатда ёзма контрол ва мустакил ишлар билимларни текширишнинг асосий формаларидир. Назорат ва текширув максадидаги мустакил ишлар асосан комплекс ишларни бажариш дарсида куп кулланилади, бунда укувчиларда мустакиллик, уз кучларига ишонч қарор топади. Укувчиларда ишлаб чиқариш машгулотларида индивидуал тарзда ва ёппасига сураш жорий, тематик ва якуний текширишнинг кенг тарқалган формалари ҳисобланади.

Масалан, ишлаб чиқариш машгулотларида технологик жараёнларни бажариш буйича савол бутун гуруҳга берилади. Бирмунча вақт мобайнида хар бир укувчи қандай жавоб беришни уйлайди. Индивидуал тарзда сураш чоғида хар бир укувчи билан эвристик суҳбат утқазади. Укитувчи укувчи йул қуйган ҳато ва қамчиликларни тугрилайди.

Дарс пайтида укувчилар билан «баҳо орқали» муаммолардан қупрок фойдаланиш керак. Бу эса укувчиларнинг уз ишини самарали тарзда «узи баҳолаши» учун шароит яратади.

Устоз укувчига ҳақли равишда «2» баҳо қуйиши мумкин. Лекин асосий вазифа – унинг олдини олиш «2» баҳо қуймасликнинг ҳамма қоралари қурилганидан кейингина шу баҳони қуйиш мумкин.

Қучли укувчилар ишини таҳлил қилиш ва баҳолаш пайтида энг яхши укувчиларнинг ижодий намунаси гуруҳдаги бошқа укувчилар учун урнак бўлишида ошқоралик катта ахамиятга эга.

Бир укувчини бутун жамоага карама-карши куймаслик учун хадеб уни мактайвериш ва рағбатлантириш керак эмас. Яхши укувчиларни яхши укигани учунгина эмас, балки янада яхшироқ укишга интилаётгани учун макташ ва рағбатлантириш керак.

Ишнинг бориш тартиби.

1. Тайёрланган ишлаб чикариш машгулотини текшириш дарси кузатилади.
2. Текшириш дарсида билим, малака, куникмаларни текшириш формулалари ва турлари тахлил килинади.
3. Гурух журнали буйича жорий ва якуний узлаштириши курсаткичларини урганиши.
4. Тахлил натижалари жадвал 1 га ёзилади.
5. Иш буйича хулосалар чикарилади.

Уз-узини текшириш саволлари.

1. Ишлаб чикариш машгулотида, укувчиларнинг билим, малака ва куникмаларини жорий текширишнинг хусусиятларини айтиб беринг.
2. Ишлаб чикариш таълими дарсларида укув материалини системалаштиришда тематик жихатдан текшириш кандай ахамиятга эга.
3. Укувчи ишлаб чикаришда барча технологик усулларни тугри бажаради. Техника хавфсизлиги коидаларига риоя килди лекин хатоликка (технологик жараённи бажаришда) йул куйилади. Бунинг учун сиз кандай балл куясиз. Куймокчи булган бахонгизни изохланг.

Дарс номи	Текшириш тури	Текшириш формаси	Укувчиларни бахолаш	Укитувчи куйган бахони изохлаш

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР.

1. И.А.Каримов. Ўзбекистон XXI асрга интилоқда. Тошкент - "Ўзбекистон" - 2000.
2. Р.Мавлонова. О.Тўраева. К.Холиқбердиев . «Педагогика» «Ўқитувчи» - 2001 .
3. Н.Х.Авлиёкулов. Замонавий ўқитиш технологиялари. "Муаллиф" 2001.
4. Олимов Ғ.Т., Узоқова Л.П., Жалолова Д.Ф. Касб ҳунар таълимида амалий куникмаларни урганиш босқичлари. «Касбий таълим муаммолари» республика илмий-амалий конференцияси материаллари» Самарқанд – 2003 й. 72 б.
5. Олимов Ғ.Т., Авлиёкулов Н.Х. Муаммоли уқитиш технологияси. «Касбий таълим муаммолари» республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Самарқанд – 2003 й. 73 б.
6. Олимов Ғ.Т., Узоқова Л.П., Жалолова Д.Ф. Касбий фанларни ўқитишда қизиқтириш (мотивация) усулини қўллаш. «Касбий таълим муаммолари» республика илмий-амалий конференцияси материаллари. Самарқанд – 2003 й. 75 б.

